

ენდოკრინული დაავადებები. 2015

უკანასკნელი 20-30 წლის განმავლობაში მსოფლიოში აღინიშნება ენდოკრინული დაავადებების (განსაკუთრებით შაქრიანი დიაბეტისა და ფარისებრი ჯირკვლის დაავადებების) ზრდის ტენდენცია. სხვადასხვა ენდოკრინული პათოლოგიებით დაავადებულია მსოფლიო მოსახლეობის დაახლოებით 7-8%. ენდოკრინულ პათოლოგიებს შორის ზოგადად წამყვანია შაქრიანი დიაბეტი, სიმსუქნე, მეტაბოლური სინდრომი, ოსტეოპოროზი, ოსტეოპენია, D-ვიტამინის ჰიპოვიტამინოზი, ერექციული დისფუნქცია, თირეოიდიტი და აშ. აშშ-ში ენდოკრინული დაავადებების პრევალენტობა მოზრდილ მოსახლეობაში მინიმუმ 5 %-ში. ბოლო წლებში აშშ-ში განსაკუთრებით მოიმატა ბავშვებში შაქრიანი დიაბეტის ტიპი 2-ის და ჰიპოფიზის ადენომის ინციდენტობამ, უფრო დაბალი ინციდენტობა აღინიშნება ფეოქრომოციტომის და თირკმელზედა ჯირკვლის სხვა სიმსივნეების შემთხვევაში. ისეთი დარღვევები, როგორცაა ჰიპერპარათირეოზი და ფარისებრი ჯირკვლის პათოლოგიები, უფრო მეტადაა გავრცელებული ქალებში.

ზოგადად, ფარისებრი ჯირკვლის პრობლემები ქალებს 7-10-ჯერ უფრო ხშირად უვითარდებათ, ვიდრე მამაკაცებს. სიცოცხლის განმავლობაში 5-დან ერთ ქალს ექმნება პრობლემა ფარისებრი ჯირკვლის პათოლოგიების განვითარების გამო. ფარისებრი ჯირკვლის დაავადებების რისკი ასაკთან ერთად იზრდება როგორც ქალებში, ისე მამაკაცებში და 70 წლისათვის მამაკაცებში სუბკლინიკური ჰიპოთირეოზის გავრცელება ისეთივეა, როგორც ქალებში.

ზოგადად, ქალებს ძირითადი ენდოკრინული დაავადებები უვითარდებათ 35-39 წლის ასაკში და ყველაზე ნაკლებად 20 წლამდე, ხოლო მამაკაცებში ენდოკრინული პათოლოგიები ხშირია 45-49 წლის ასაკში.

ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის მონაცემებით, ფარისებრი ჯირკვლის დაავადებებს ენდოკრინულ პათოლოგიებს შორის მეორე ადგილი უჭირავს შაქრიანი დიაბეტის შემდეგ. მსოფლიოში 665 მლნ ადამიანზე მეტს აღნიშნება ენდემური ჩიყვისა და სხვა თირეოიდული პათოლოგიები. დადგენილია, რომ ფარისებრი ჯირკვლის დაავადებების რაოდენობის ზრდა ყოველწლიურად 5%-ს შეადგენს. ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის მონაცემებით ორ მილიარდამდე ადამიანი (მსოფლიო მოსახლეობის 30%) ცხოვრობს იმ რეგიონებში, სადაც ადგილი აქვს იოდის არასაკმარის მოხმარებას და, შესაბამისად, გააჩნიათ იოდდეფიციტური დაავადების განვითარების რისკი.

დღესდღეობით მსოფლიოში ფარისებრი ჯირკვლის ყველაზე მეტად გავრცელებულ დაავადებას წარმოადგენს ხაშიმოტოს დაავადება-აუტოიმუნური თირეოიდიტი, რომელიც წარმოადგენს ჰიპოთირეოზის ძირითად მიზეზს. სხვადასხვა მონაცემების მიხედვით, ზოგიერთ რეგიონში მოსახლეობის 15-დან 40% დაავადებულია ფარისებრი ჯირკვლის დაავადებებით, ამავე დროს ზოგიერთი ქვეყნის ცალკეულ რეგიონებში იმ პაციენტების პროცენტი, რომლებსაც ესაჭიროებათ ფარისებრი ჯირკვლის პათოლოგიის მკურნალობა, დაახლოებით 95%. აღნიშნული დაავადების ასეთი მაღალი გავრცელება განპირობებულია ორი ძირითადი მიზეზით, პირველ რიგში სოციალური კატაკლიზმებით, რომელიც იწვევს იოდისშემცველი პროდუქტების შემცირების ხარჯზე მოსახლეობის ფართო ფენებში კვების სტრუქტურის ცვლილებებს. მეორე მხრივ კი ენდემური ჩიყვისა და იოდდეფიციტის პროფილაქტიკის სახელმწიფო სისტემის დარღვევით. აღნიშნული ფაქტორების გარდა სიტუაციას განსაკუთრებით ართულებდა რადიაციული გამოსხივების ზემოქმედება ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა რუსეთი, უკრაინა და ბელორუსია.

ბოლო წლებში ჩიყვის ეპიდემიის გაზრდასთან ერთად იზრდება ოპერაციული ჩარევების რიცხვი კვანძოვანი ჩიყვისა და ფარისებრი ჯირკვლის კიბოს გამო. სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, ჰიპოთირეოზი არის ოპერაციული ჩარევის ყველაზე ხშირი გამოსავალი.

აშშ-ში მინიმუმ 27 მილიონი ადამიანი დაავადებულია ფარისებრი ჯირკვლის პათოლოგიით, აქედან 13 მილიონი არ არის დიაგნოსტირებული. ზოგიერთი მკვლევარის მონაცემებით, დაავადებული ადამიანების რიცხვი რეალურად უფრო მეტია, და 59 მილიონს აღწევს. ეს ნიშნავს, რომ ყოველ მეხუთე ამერიკელს აღენიშნება ფარისებრი ჯირკვლის პრობლემა.

შოტლანდიაში მანიფესტირებული ჰიპოთირეოზი აღმოჩენილია პოპულაციის 0,2-2%-ში, ხოლო სუბკლინიკური 2-10%-ში. ინგლისის მოსახლეობაში კვლევის შედეგად დადგინდა, რომ სპონტანური ჰიპოთირეოზის ახალი შემთხვევების სიხშირე წელიწადში ქალებში შეადგენს 3,5 შემთხვევას ყოველ 1000 ადამიანზე.

სიცოცხლის განმავლობაში 5-დან 1 ქალს ექმნება პრობლემა ფარისებრი ჯირკვლის პრობლემების განვითარების გამო. ასაკთან ერთად იზრდება როგორც ქალებში, ისე მამაკაცებში ფარისებრი ჯირკვლის დაავადებების რისკი და 70 წლისათვის მამაკაცებში სუბკლინიკური ჰიპოთირეოზის გავრცელება ისეთივეა როგორც ქალებში.

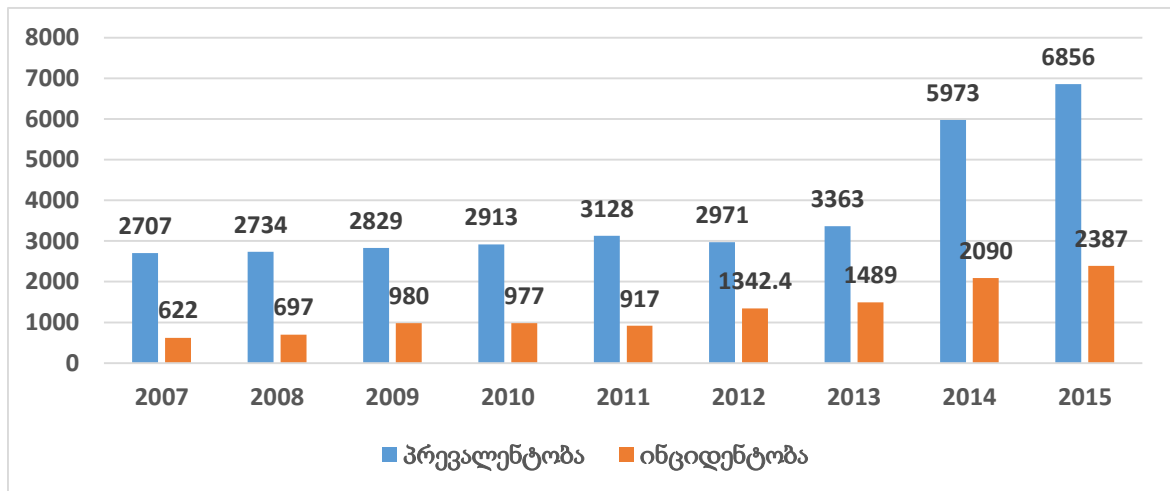
დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრის მონაცემებით, 2015 წლის ბოლოს ენდოკრინული სისტემის, კვებისა და ნივთიერებათა ცვლის დარღვევებით გამოწვეული ავადმყოფობების დიაგნოზით პოლიკლინიკური დახმარება გაეწია 254 865 ადამიანს; სიცოცხლეში პირველად დადგენილი დიაგნოზით აღრიცხულია 88 758 შემთხვევაში, პრევალენტობის მაჩვენებელი 100 000 მოსახლეზე იყო 6 856.5 ხოლო ინციდენტობის - 2 387.8.

2015 წლის ბოლოს 15 წლამდე ბავშვებში ენდოკრინული სისტემის, კვებისა და ნივთიერებათა ცვლის დარღვევებით გამოწვეული ავადმყოფობების დიაგნოზით რეგისტრირებულია 12 255 შემთხვევა, ცხოვრებაში პირველად დადგენილი დიაგნოზით აღრიცხულია 7 896, პრევალენტობის მაჩვენებელი 100 000 მოსახლეზე 1 745.0-ია, ხოლო ავადობა 1 124.3.

2015 წელს ენდოკრინული სისტემის, კვებისა და ნივთიერებათა ცვლის დარღვევებით გამოწვეულ ავადმყოფობებს შორის აღრიცხულია შემდეგი დაავადებები: ფარისებრი ჯირკვლის დაავადებები, სუბკლინიკური იოდდეფიციტური ჰიპოთირეოზი და ჰიპოთირეოზის სხვა ფორმები, მათ შორის იოდდეფიციტური სინდრომი, თირეოიდიტი, თირეოტოქსიკოზი, ასევე ინსულინდამოკიდებული შაქრიანი დიაბეტი (ტიპი 1), ინსულინდამოუკიდებელი შაქრიანი დიაბეტი (ტიპი 2), უშაქრო დიაბეტი, მეტაბოლური დარღვევები, კვებასთან დაკავშირებული დარღვევები.

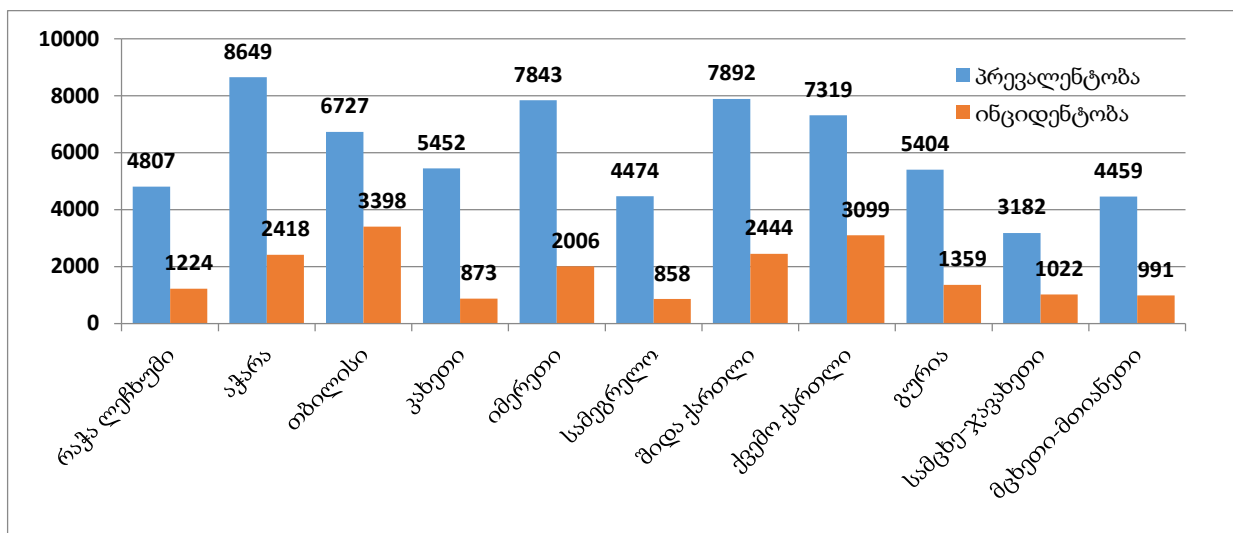
2007-2015 წლებში ენდოკრინული სისტემის, კვებისა და ნივთიერებათა ცვლის დარღვევებით გამოწვეული ავადმყოფობები პრევალენტობისა და ინციდენტობის ზრდის ტენდენციით ხასიათდება; 2015 წელს 2014 წელთან შედარებით როგორც პრევალენტობა, ისე ინციდენტობა გაიზარდა 1.15-ჯერ; 2007 წლის მონაცემებთან შედარებით 2015 წელს პრევალენტობამ მოიმატა 2.5 - ჯერ, ხოლო ინციდენტობამ 3.84-ჯერ. ბოლო წლებში გამოვლენილი ინციდენტობის მატება შესაძლებელია უკავშირდებოდეს სადაზღვევო პროგრამების გავრცელების და პროფილაქტიკური გამოკვლევების გახშირების ფონზე ავადმყოფთა გამოვლენის მომატებას, ხოლო 2014 და 2015 წლებში ინციდენტობის მაღალი მაჩვენებლის მომატება სადაზღვევო პროგრამების სტაბილურ მიმდინარეობასა და საყოველთაო პროგრამის მაღალ მოცვაზე მიუთითებს.

სურათი 1. ენდოკრინული სისტემის, კვებისა და ნივთიერებათა ცვლის დარღვევით გამოწვეული ავადმყოფობების ინციდენტობა და პრევალენტობა, 2007-2015¹⁷



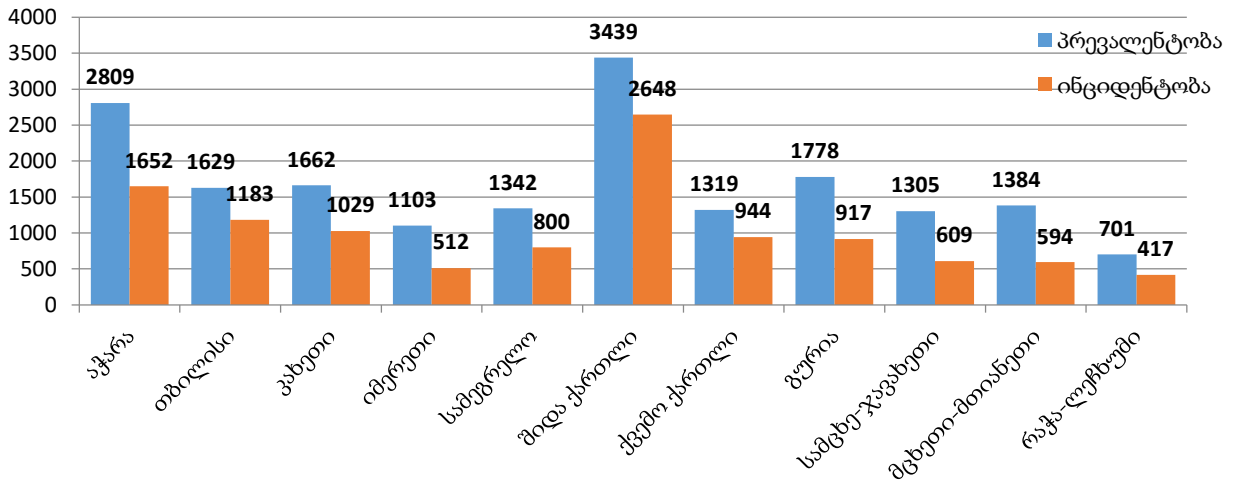
2015 წელს ენდოკრინული სისტემის, კვებისა და ნივთიერებათა ცვლის დარღვევებით გამოწვეული ავადმყოფობების პრევალენტობის მაჩვენებელი 100 000 მოსახლეზე ყველაზე მაღალი აღრიცხულია აჭარაში - 8 649.9, შემდეგ - შიდა ქართლში 7 892.6; ანალოგიური სიტუაცია იყო 2014 წელს აჭარაში და შემდეგ იმერეთში, ხოლო ინციდენტობის მაჩვენებლები ყველაზე მაღალი იყო თბილისში - 3 398.6 და ქვემო ქართლში - 3 093.1. საყურადღებო მონაცემებია თბილისში - 2015 წელს თბილისში დაფიქსირდა ენდოკრინული სისტემის, კვებისა და ნივთიერებათა ცვლის დარღვევებით გამოწვეული ავადმყოფობების ინციდენტობის ზრდა (1269), რაც მიუთითებს, რომ სახეზეა მნიშვნელოვანი მატება (2.68-ჯერ) 2014 წლის მაჩვენებლებთან შედარებით.

სურათი 2. ენდოკრინული სისტემის, კვებისა და ნივთიერებათა ცვლის დარღვევებით გამოწვეული დაავადებათა პრევალენტობა რეგიონების მიხედვით, 2015



რაც შეეხება ბავშვებს, 2015 წელს ენდოკრინული სისტემის, კვებისა და ნივთიერებათა ცვლის დარღვევებით გამოწვეული ავადმყოფობების ინციდენტობის და პრევალენტობის მაჩვენებლები 100 000 მოსახლეზე ყველაზე მაღალი იყო შიდა ქართლში (პრევალენტობა-3 439.5 და ინციდენტობა-2 648) და აჭარაში (პრევალენტობა-2 809.5 და ინციდენტობა-1652.3).

სურათი 3. ბავშვთა Aასაკში ენდოკრინული სისტემის, კვებისა და ნივთიერებათა ცვლის დარღვევებით გამოწვეული დაავადებების პრევალენტობა 100 000 მოსახლეზე, 2015¹⁷



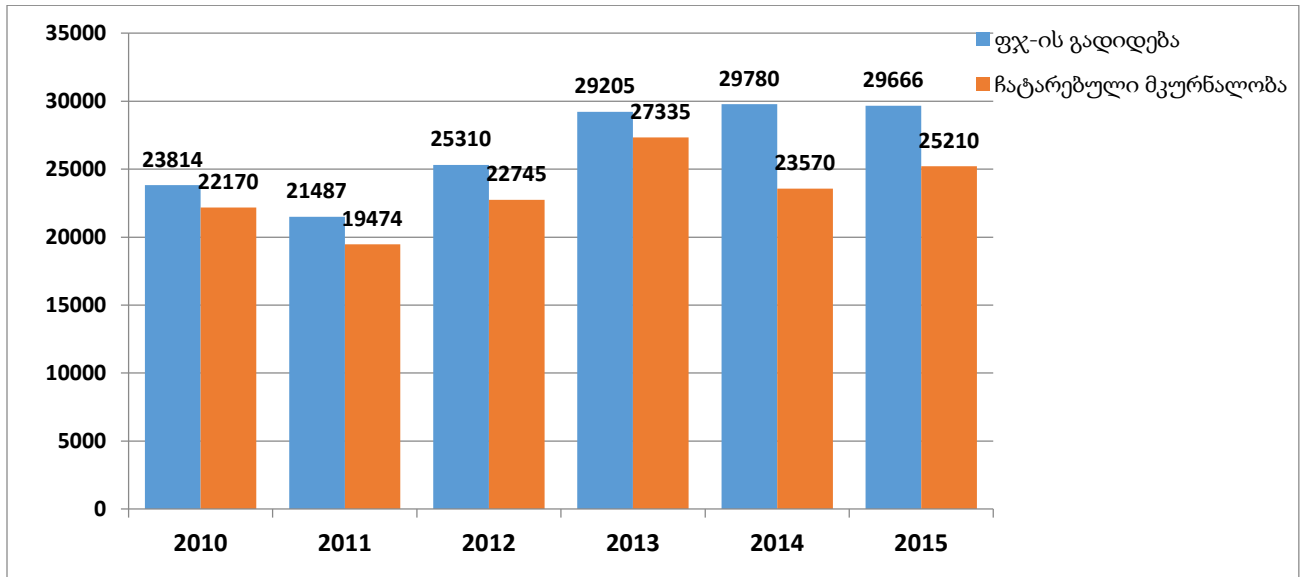
აღსანიშნავია, რომ 2015 წელს ჰოსპიტალიზირებულ ავადმყოფთა რაოდენობა იყო 4 581 და გარდაიცვალა 53 პაციენტი, აქედან შაქრიანი დიაბეტი ტიპი 1-ით 11 პაციენტი, ხოლო ტიპი 2-ით 33 პაციენტი. 2014 წელს დაახლოებით ანალოგიური მაჩვენებლები იყო.

ფარისებრი ჯირკვლის დაავადებები საქართველოში

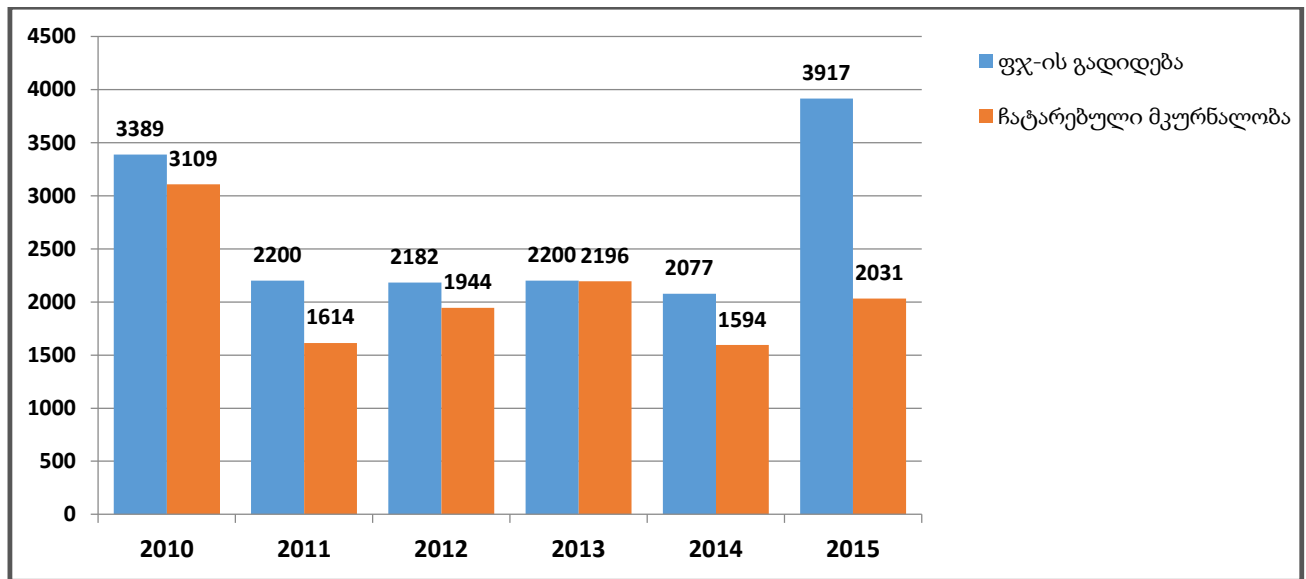
მსოფლიოს იმ მრავალ ქვეყანას შორის, რომელსაც ფარისებრი ჯირკვლის დაავადებების პრობლემა გააჩნია, ერთ-ერთს საქართველო წარმოადგენს. იოდდეფიციტური დაავადებანი საქართველოსთვის ყოველთვის განეკუთვნებოდა სამხარეო პათოლოგიას, ხოლო მისი მაღალმთიანი რაიონები ოდითგანვე ჩიყვის ენდემიის კერებად იყო ცნობილი. 2005 წელს საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანების საფუძველზე მიღებული იქნა კანონი „იოდის, სხვა მიკროელემენტების და ვიტამინების დეფიციტით გამოწვეულ დაავადებების პროფილაქტიკის შესახებ“. ეს კანონი კრძალავს არაიოდირებული მარილის იმპორტსა და გაყიდვას და ქვეყანაში საკვების ფორტიფიკაციის პოლიტიკის განხორციელების მექანიზმს აწესებს. ბოლო 10-12 წლის განმავლობაში საქართველოში ხორციელდებოდა ეფექტური ღონისძიებები საკვებში იოდდეფიციტის პროფილაქტიკის შესახებ. არაიოდირებული მარილის იმპორტის, ვაჭრობისა და გამოყენების აკრძალვის შედეგად საქართველოს მოსახლეობისათვის პრაქტიკულად მხოლოდ იოდირებული მარილია ხელმისაწვდომი. 2014 წლისათვის საქართველოში დაახლოებით 28,609 ტონამდე იოდირებული მარილი იყო იმპორტირებული, რაც მთლიანად აკმაყოფილებს მოსახლეობის მოთხოვნას იოდირებულ მარილზე როგორც საცალო ვაჭრობაში, ისე წარმოებაში. ბოლო წლებში საქართველოში არ განხორციელებულა რაიმე მნიშვნელოვანი კვლევა ენდემური ჩიყვისა და იოდდეფიციტური დაავადებების გავრცელების შესწავლის მიზნით. 2015 წელს დაავადებათა კონტროლისა და საზოგადოებრივი ჯანმრთელობის ეროვნული ცენტრის მიერ დაისახა პროექტი – საქართველოში ნუტრიციული მონიტორინგისა და ზედამხედველობის პროგრამა (Georgia Nutrition Program Monitoring and Surveillance System - GNMSS), - რომლის ერთ-ერთი მიზანია საქართველოს მოსახლეობის იოდირებული მარილით უზრუნველყოფის შესწავლა.

რაც შეეხება რუტინულ სტატისტიკას, 2015 წელს 2014 წელთან შედარებით ფარისებრი ჯირკვლის გადიდების მაჩვენებლები თითქმის არ შეცვლილა მთლიან მოსახლეობაში, ხოლო ბავშვებში მნიშვნელოვნად მოიმატა (1.9-ჯერ); რაც შეეხება ჩატარებულ მკურნალობას, 2014 წლის მონაცემებთან შედარებით როგორც მოზრდილ მოსახლეობაში, ისე ბავშვებში უმნიშვნელოდ არის გაზრდილი.

სურათი 4. მოზრდილ მოსახლეობაში ფარისებრი ჯირკვლის გადიდება და დანიშნული მკურნალობა, 2010-2015¹⁷



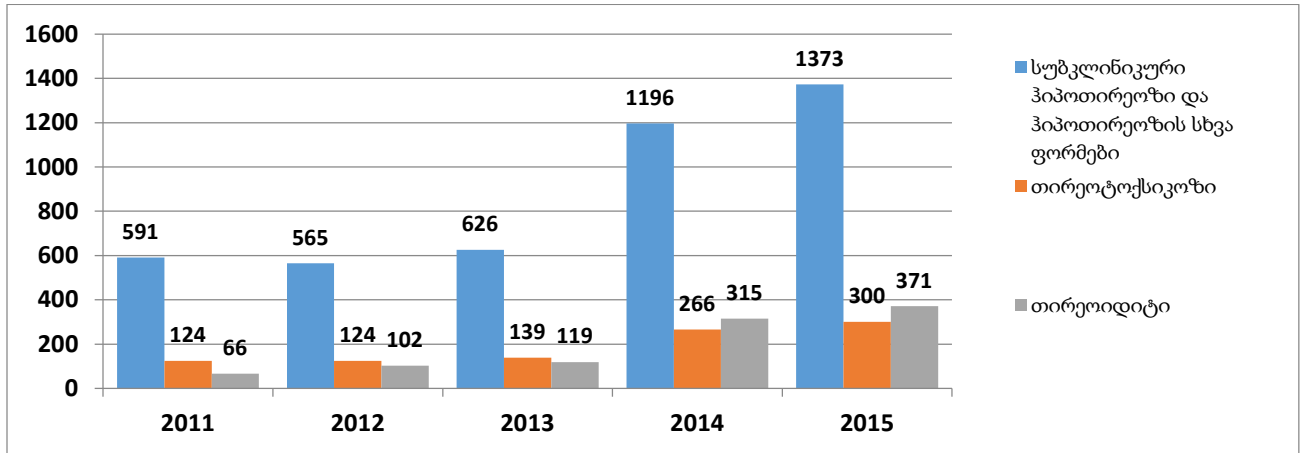
სურათი 5. ბავშვთა ასაკში ფარისებრი ჯირკვლის გადიდება და დანიშნული მკურნალობა, 2010-2015¹⁷



2015 წელს წინა წლებთან შედარებით ფარისებრი ჯირკვლის ყველა დაავადების პრევალენტობის მაჩვენებლები 100 000 მოსახლეზე მნიშვნელოვნად გაიზარდა, განსაკუთრებით ეს შეეხო სუბკლინიკურ ჰიპოთირეოზს და ჰიპოთირეოზის სხვა ფორმებს (1.17-ჯერ)

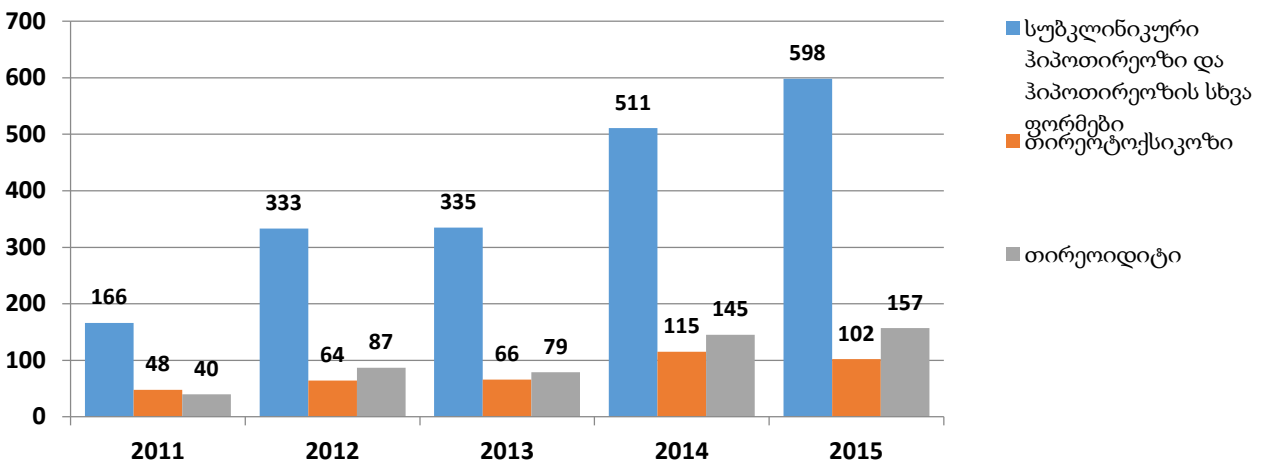
პრევალენტობის ასეთი მატება შეიძლება დაკავშირებული იყოს ქვეყანაში სადაზღვეო სისტემების სერვისის გაუმჯობესებასთან.

სურათი 6. ფარისებრი ჯირკვლის დაავადებათა პრევალენტობის მაჩვენებლები ყოველ 100 000 მოსახლეზე, 2011-2015



2015 წელს სუბკლინიკური იოდდეფიციტური ჰიპოთირეოზისა და სხვა ფორმის ჰიპოთირეოზის ინციდენტობის მაჩვენებელი 100 000 მოსახლეზე 2014 წელთან შედარებით გაიზარდა 1.2-ჯერ, უმნიშვნელოდ მოიმატა თირეოტოქსიკოზისა და თირეოიდიტის ინციდენტობამ.

სურათი 7. ფარისებრი ჯირკვლის დაავადებების ინციდენტობა 100 000 მოსახლეზე, 2011-2015¹⁷



სხვა წლებთან შედარებით, 2015 წელს კიდევ უფრო გაიზარდა იოდპროფილაქტიკის მაჩვენებლები, განსაკუთრებით მთლიან მოსახლეობაში; ბავშვებში უმნიშვნელო ცვლილებები დაფიქსირდა. 2012-2015 წლებში ჩატარებული იოდპროფილაქტიკის ზრდა 2011 წელთან შედარებით შესაძლებელია უკავშირდება სადაზღვევო პროგრამების გავრცელებისა და პროფილაქტიკური გამოკვლევების განხორციელების ფონზე ავადმყოფთა გამოვლენის მატებას. რაც შეეხება 2006-2007 წლის მონაცემებთან შედარებით 2012-2014 წლებში როგორც ბავშვებში, ასევე მთლიან მოსახლეობაში იოდპროფილაქტიკის მაჩვენებლების კლებას, შეიძლება აიხსნას იმით, რომ 2006-2007 წლებში საქართველოში ხორციელდებოდა იოდისა და სხვა მიკროლემენტების დეფიციტით განპირობებული სახელმწიფო პროგრამა და, შესაბამისად, უკეთესად ტარდებოდა იოდპროფილაქტიკა.

სურათი 8. ჩატარებული იოდპროფილაქტიკა, 2006-2015¹⁷

